

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א

בענין:

דברי אגדה

נמסר בחוה"מ סוכות ה'תשע"א

נכתב בידי הרב ישראל בלומנט' שליט"א (לא מוגה)

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה למתובת:

timnal@zahav.co.il

דברי אגדה

כשנתבונן נראה שהדין של היחיד בכל שנה, והדין הכללי של כלל ישראל מול אומות העולם, אינם שני עניינים חלוקים, אלא שני צדדים של אותה המטבע.

הר"ן (ר"ה טז) מביא בשם פרקי רבי אליעזר, שאדם הראשון נברא בראש השנה, בו ביום נצטוו על עץ הדעת, בו ביום חטא ועמד בדין ויצא בדימוס (זכאי). א"ל הקב"ה, אתה סימן לבניך, שבכל שנה עומדים בדין ויוצאים בדימוס. כל לב מרגיש שיש כאן עומק.

ידועים דברי האר"י, שכל סדר הימים הנוראים הוא לתיקון חטא אדם הראשון. בכל שנה יש מחדש עמידה בדין על חטא אדם הראשון, כמו שהוא עצמו עמד בדין. כל אחד נידון עד כמה תרם לתיקון חטא זה.

המדרש אומר שעץ הדעת היה אתרוג. (בבבלי יש כמה דיעות בזה). הרמב"ן מפרש כך את פשוטו של מקרא, והוא ורבנו בחיי (בפרשת בראשית ובפרשת אמור) מוסיפים שלקחת ד' המינים באה לתקן את חטאו.

רבי יעקב עמדין (בסידור היעב"ץ) מבאר, שלוקחים באגודה ג' מינים, והאתרוג מחוץ לאגודה, אך יש ענין לחברו לאגודה כי לולב זה "עץ החיים" ואתרוג זה "עץ הדעת", וענין נטילת ד' המינים הוא לחבר את עץ הדעת לעץ החיים ולתקנו.

לכאורה היה נראה שסדר העבודה הפרטי שלנו בימים הנוראים, לא נוגע לחטא אדם הראשון. די לנו ב"פעקאלע" שלנו.

ר' אייזיק חבר, בהקדמתו לפירוש 'יד מצרים' על ההגדה, מבאר את חטא אדם הראשון. עץ החיים ועץ הדעת מכוונים כנגד ב' הנהגות הבורא בעולמו. יש הנהגה בדרך הטבע ויש הנהגה למעלה מגדרי הטבע.

בששת ימי המעשה, ה' קבע חוקי טבע שמסתירים את גילוי כבודו בעולם, וכדברי הראשונים ש'עולם' הוא מלשון העלם. אך האמת היא ש'אתה מחיה את כולם' בכל רגע. ההנהגה שלמעלה מן הטבע, מגלה את כבודו ואת הנהגתו, וכדברי הרמב"ן (בס"פ בא) שמהניסים הגלויים אדם מודה בניסים הנסתרים.

מוסיף ר' אייזיק חבר, עץ החיים הוא עץ התורה, והנהגת התורה למעלה מן הטבע. עץ הדעת, הוא ההנהגה בדרך הטבע. כולנו היינו צריכים להיות מונהגים מחוץ לגדרי הטבע, אם אדה"ר לא היה חוטא, והיה מתקן את העולם תיקון שלם. חז"ל אמרו שעץ הדעת היה ראוי לאכילה לאדה"ר אחרי שייכנס לגן עדן, אלא ש'אכלה פגה', כלומר, היה צריך להיות שמתוך החומר יהיה ניכר גילוי כבוד שמים.

השפת אמת כתב בשם חידושי הרי"ם, שבי' המכות הפכו 'מאמרות לי' דברות. יסודו בזוהר. וכוונתו, העולם נברא בי' מאמרות. התורה ניתנה בי' דיברות. מה בין דיבור לאמירה? אמירה זה גם בחשאי וכמ"ש באברהם 'ויאמר בלבו' (בראשית יז, יז), וכן 'אמר בלבו' (תהלים י, ו ותהלים י, יא), ועוד. אבל דיבור הוא רק בקול רם.

איתא בברייתא (סוכה נג), שבשמחת בית השואבה, הלל אמר 'אם אני כאן הכל כאן, ואם אין אני כאן מי כאן'.

רש"י מפרש, 'אני' זה הקב"ה, שאחד משמותיו זה "אני והו". ואם ה' משרה שכינתו כאן, הכל כאן.

תוס' הוכיחו מדברי הירושלמי, ש'אני' זה הלל בעצמו, וכ"כ רבנו בחיי (כד הקמח, ערך עצרת).

ויש להתבונן, מה כוונת הלל, הרי הוא היה עניו? ומה שייכותה של מימרא זו לשמחת בית השואבה?

איתא במדרש רבה (בפרשת אמור), ד' מינים הם סמל לנצחון של כלל ישראל בדין. משל לשנים שנכנסו לדין, ואיני יודע מי ניצח, כשיוצא א' מהם עם 'כלי קרב' בידו, בידוע שהוא המנצח. כך בכל שנה נכנסים ישראל ואומות העולם לדין, ולא ידוע מי ניצח. כשיוצאים ישראל עם לולביהם בידיהם, בידוע שנצחו.

הר"ש קלוגר (בהגהות חכמת שלמה על השו"ע בהל' ראש חדש) והנצי"ב (בהעמק דבר בפרשת אחרי) אומרים, שמלבד הדין הפרטי על כל אדם, יש דין כללי בכל שנה בין ישראל ואומות העולם, שאומות העולם מקטרגים על בחירת ישראל לעם הנבחר. ביום הכפורים כלל ישראל זוכים בדין, וד' המינים שבידם הם אות הנצחון.

במדרש הנ"ל, יש מקור לדבריהם.

יש לעיין למה נקראו ד' המינים 'כלי קרב'?

באותו המדרש, וכן בילקוט שמעוני על תהלים (רמז תנ"ה), מבואר שגם בדין של היחיד, ד' מינים הם אות הזכיה בדין. שנאמר (תהלים קב) "פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם", א"ר יצחק, כלפי דורות אמרו, שאין להם לא כהן ונביא ולא בית המקדש שיכפר, אלא התפלה נשתיירה להם שהם מתפללים אותה בר"ה ויו"כ.

ובהמשך שם, "תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל י-ה", רבנן אמרין, אלו הדורות שהם כמותם במעשיהם ובאים ומתפללים לפניך בר"ה וביו"כ, ואתה בורא אותם בריה חדשה, ומה להם לעשות, ליטול לולבים והדסים ולהלל אותך, הוי "ועם נברא יהלל י-ה".

נמצא שגם בדין הפרטי, ד' המינים הם אות על זכיה בדין.

הסכך של הסוכה צריך להיעשות מ"פסולת גורן ויקב". דבר שגידולו מן הארץ, רק פסולת ולא הפירות עצמם כי הם מקבלים טומאה.

לעומת זאת במצות ד' המינים, אמנם באגד יש לולב, הדסים וערבות, שהם גם כשרים לסיכון, אבל נוטלים עמם אתרוג, שהוא פרי ופסול לסיכון גם בדיעבד. למה שונה דינו מדיני הסכך שבו פרי פסול?

שאצל כלל ישראל, חטא הוא לכלוך חיצוני, ואילו באומות העולם, חטא הוא מתוכם ועצמיותם.

לכך מסביר רבי צדוק הכהן מלובלין, שרק אצל ישראל יש תשובה מאהבה, כי אצלם החטא ככתם חיצוני על בגד. אך באומות העולם יש רק תשובה מיראה כי הזוהמא מעצמותם.

התורה ניתנה לישראל, ותפקידם לתקן מה שפגם אדה"ר, ולהחזיר את המצב לתיקונו, מצב בו כל נטייתו תהיה אך לטוב, והזוהמא תכלה.

בכל ראש השנה, יש יום המלכת המלך. ה' ברא את העולם לגילוי מלכותו, וביום ראש השנה נצטוו אדה"ר לאכול מעץ החיים כדי להביא את התיקון ואת הגילוי לשלמותו, ואז היה נכנס ליום שכולו שבת, והיה ראוי לאכול מעץ הדעת.

הגר"א מבאר שעץ החיים כולו טוב, ועץ הדעת זה החומר שמהווה הסתר וחציצה.

אדה"ר נאסר באכילת עץ הדעת רק בגלל זה. לפני שחטא היתה כל נטייתו לטוב, ולכן חשב שיוכל להכנס להנהגה של הסתר, ולגלות שם כבוד שמים. וטעה כי לא ידע שאז ייכנס הרע לתוכו.

נמצא שבכל שנה ה' דן כל יחיד עד כמה מעשיו תורמים למטרת הממלכה, כמו מעביד שבדוק מה תורם כל פועל למפעל. כל אדם נבדק עד כמה בחר במעשיו בעץ החיים, בתורה, והתרחק מעץ הדעת.

כשם שכל יחיד נידון, כך גם כלל ישראל נידון. אומות העולם טוענים שישראל לא פועלים לתיקון חטא אדה"ר, ואינם ראויים לתפקידם ואינם ראויים להיות העם הנבחר. בכל שנה חוזר דין זה, ואות הזכיה בדין זה, היא בחג הסוכות.

הר"י עמדין כתב (בסידור היעב"ץ) שלולב זה עץ החיים ואתרוג זה עץ הדעת. (הרמב"ן כתב שאתרוג זה מלשון "מרגיג" שהוא לשון תאוה). כשנוטלים, מתקן את חטא עץ הדעת, כי מחבר את האתרוג ללולב, ובוזה מחבר את עץ הדעת לעץ החיים ומחזירו לקדושה, שיתקיים בו 'וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר' ואז גם החומר יזעק כולו כבוד שמים, וזהו ענין חיבור האתרוג ללולב.

הגמרא (סוכה לה) אומרת שאתרוג, טעם עצו ופריו שוה. נראה שזה מבטא את התיקון אליו צריך להגיע עץ הדעת כשמתחבר לקדושה.

כמו שהאדם חטא, גם האדמה חטאה שנצטוותה שבכל העצים יהיה טעם עצם ופריים שוה, ולא עשתה כן. השל"ה אומר שחטא האדם וחטא האדמה דומים זה לזה.

המהר"ל (בגור אריה בפרשת בראשית) מבאר 'עץ' מקור החיים. 'פרי' התולדה. ה' הוא מקור החיים, ומכיון שאסתכל באוריייתא וברא עלמא, התורה היא המקור והיא עץ החיים. התחתונים הם רק פרי והשתלשלות.

יסוד חטא האדמה, שכשיאכלו פרי יטעמו טעם אחר מאשר העץ, לא יראו בפרי את העץ שהוא מקורו ומחייהו. כך התחתונים לא יראו שה' מחיה את כולם.

האתרוג, טעם עצו ופריו שוה, והוא סמל החזרה למטרה המבוקשת.

הזכרנו שבסוכה הקפידה התורה שהסכך לא יקבל טומאה, משא"כ באתרוג.

'עולם' הוא מלשון העלם (כמבואר בספר ישראל קדושים אות י). סדר הטבע מסתיר את גילוי כבוד ה', ולכן הכל במאמר, שהוא בחשאי.

רק במעמד הר סיני היה גילוי לעין כל. המהר"ל והמשך חכמה מבארים ש'כפה עליהם הר כגיגית' במתן תורה (ע"ז ב:), עניינו שהגילוי היה כל כך מוחלט, שלא היתה אפשרות להכחיש מציאות ה' ולהתנגד לקבלת התורה. איפה התחיל המעבר מ'חשאי' לגילוי? בי' המכות.

כי כל מציאות החומר הוא גילוי כבוד שמים, כי 'אתה מחיה את כולם', כל נברא בכל רגע. והאריך הגר"ח מוואלוו'ין (נפש החיים שער א') שה' אסתכל באוריייתא וברא עלמא. החיות של כל דבר, זו הרוחניות הפנימית שבדיבור שבתורה בו הוא נאחז.

חז"ל אמרו שאדה"ר היה צופה מסוף העולם ועד סופו. מבאר הגר"ח מוואלוו'ין, שראה בכל נברא את הדיבור הפנימי המחיהו. זה מעין התיקון שלעתיד לבא, שאז נאמר 'וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר', בכל דבר יראו את הכח הפנימי המחיהו.

כשה' נתן תורה, גילה את רצונו בגלוי, וע"י התורה אפשר להשיג את המציאות האמיתית הפנימית שמקיימת כל דבר. וזו הנהגת התורה, ועץ החיים, שמגלה את פנימיות הדברים, ולכן אינה כפופה לסדרי הטבע.

אדה"ר נצטוו לאחוז במדרגה שיצפה בכל נברא את הדיבור הפנימי המחיהו. אך אכל מעץ הדעת, והאר"י מגדיר שזו היתה עבירה לשמה. כוונתו של אדה"ר היתה שיהיה הסתר ובתוך זה יגלו את כבוד ה'.

הרמב"ן (בפרשת בראשית) האריך לבאר, שלפני החטא היה אדה"ר בעל בחירה אלא שהרע היה מחוצה לו, ומטבעו היה כל רצונו לטוב, גם חלק החומר שבו, גופו, שאף לטוב. אחר החטא נתערב הרע בתוכו, וכל הזמן נדמה לו ש'אני' רוצה לחטוא. אבל באמת אין 'אני' רוצה לחטוא, אלא הרע שבתוכי מושך אותי לחטוא, ו'אני' האמיתי שואף רק לטוב.

בתורתו של ר"מ היה כתוב, ויעש ה"א לאדם ולאשתו כתנות אור" באלף (בראשית רבה כ, ט). באמת, אדה"ר נברא בכתנות אור, בלי חציצת חומר. כשחטא הפכו ל"כתנות עור" (בראשית ג, כא) שיש חומר חוצץ. תפקידנו לחזור לכתנות אור.

[ביו"ב נאמר "וטהרו וקדשו מטמאות בנ"י" (ויקרא טז, יט), עיקר עבודת יו"ב היא "לפני ה' תטהרו" (שם ל). ובשביל זה אנו זקוקים לעינוי ועבודת היטהרות.

בסוכות, החומר הזדכך ולכן עם החומר אנו שמחים, וזהו גדר "וחסידים ברנה יגילו".]

כתנות עור הם החומר החוצץ ומסתיר גילוי כבוד שמים, וממילא מושך לעשות רע.

הגר"ח מוואלוו'ין מבאר, שהנשמה לא נפגמת לעולם, אלא רק החלק התחתון שלה שמתערב בנפש, גורם לזוהמא וריחוק ולתאוה חומרית.

האר"י כתב שכל נשמות ישראל חד. וביאר שהם מנשמת אדה"ר קודם החטא. כשאוב התאונן על יסוריו, א"ל ה', איפה היית ביוסדי ארץ. מבאר המדרש שם, שא"ל, וכי אינך יודע איזה חלק אתה מס' ריבוא מנשמת אדה"ר. לכל נשמה יש תפקיד אחר ותיקון אחר בבריאיה.

והאר"י ממשיך שאומות העולם נבראו מנשמת אדה"ר שאחר החטא, עם הזוהמא בתוכה. לפי זה יובן מה שהמהר"ל מבאר,

ממנו היכל של 'חסידים', ודוד הוא ראש לחסידים שהרגו ליצה"ר בתעניות, שנא' "שמרה נפשי כי חסיד אני" (תהלים פו, ב).

בזוהר מבואר שיש בחינת 'אתכפא', שזו בחינת 'צדיק' שכל הזמן נלחם וכופה את יצרו. אך יש בחינת 'אתהפכא', שזו דרגת ה'שר'. אצלו הרע עצמו הפך לטוב.

כשאדם מגיע לר"ה, עומד לדין, כי לפעמים בחר בהנהגת עץ הדעת של דרך הטבע, שתאות החומר חוצצת בעד ההארה של "מוצא דבר פי ה'". על זה נידון בר"ה. גמר הזכיה ביו"כ. והאות על הזכיה בסוכות.

"האלו" עשה את האדם ישר" (קהלת ז ט) שכל נטייתו לטוב, בבחינת אתהפכא. אך אדה"ר בחר בהנהגת עץ הדעת, וזהו "המה בקשו חשבונות רבים".

ד' מינים הם כלי מלחמה - הם אות נצחון במלחמה - לכן יש שם גם אתרוג של עץ הדעת - שיכול להיות 'מרגיג', ויכול להיות 'טעם' עז ופריו שוה', וצריך לקחתם בכלי המעשה.

אבל שלימות הזכיה, כשמגיעים לסוכה, פה יש רק עצים, זו מנוחה, ובחינת ה'שר'. ישיבה בסוכה של לוויתן ואכילת בשר הלוייתן.

ומוסיף ר' צדוק, (וכ"כ רש"י, ר"ה יז): שצדיק נוהג במשפט, וחסיד נוהג לפנים משורת הדין.

נמצא שצדיק הוא בבחינת עבד, וחסיד בבחינת בן. ביאור הדברים, הצדיק נמצא במלחמה מתמדת, ולכן חייב לשמור על שורת הדין כדי שיוכל לעמוד בקשרי המלחמה ולהצליח במלחמתו. רק החסיד שכבר ניצח במלחמה, יכול להרשות לעצמו לעשות יותר מן הדין ואין לו סכנה בכך.

'השטן' בגימ' שס"ד. אין לו רשות לקטרג ביו"כ, שאז אין רע.

השם משמואל אומר ש'חסידים ברנה יגילו' זה בסוכות. במסילת ישרים מבואר שה'חסיד' יותר גבוה מן ה'שר', דנוהג לפנים משורת הדין ומתחסד עם קונו.

לדרכנו ניתן להוסיף על דברי השם משמואל ולומר שבחג הסוכות עצמו יש את ג' הבחינות. בד' מינים, אנו צדיקים שנלחמים ברע. בסוכה אנו ישרים, וכנ"ל. בשמיני עצרת אנו חסידים. וזהו וחסידים ברנה יגילו.

כשאדה"ר חטא, נתחלקה נשמתו לס' ריבוא.

כלל ישראל כמעט השלימו את הייעוד לגמרי. הגמרא (שבת קמו.) אומרת שכשעמדו ישראל בהר סיני פסקה זוהמתן. נמצא שהיתה כאן מהדורא בתרא של התהליך שעבר אדה"ר.

כשעמדו בסיני אחזו בעץ החיים ופסקה זוהמתן. חטא העגל מקביל לחטא אדה"ר.

מעם שעושים סוכות בתשרי ולא בניסן בו יצאנו ממצרים, הגר"א מבאר שסוכות זכר לענני הכבוד שהסתלקו בחטא העגל וחזרו בט"ו בתשרי. והוסיף (באדרת אליהו, כי תשא) שענני הכבוד הם כסוכה, צל ממערכת הכוכבים והמזלות. חטא העגל הוא שורש של ע"ז, שעניינו שאדם מעמיד עצמו תחת הנהגת כוכבים ומזלות - למטה מהשמש, ולכן איבדו מעלת ענני כבוד. עדיין אמר ה' "הנה מלאכי ילך לפניך" (שמות לב, לד), שמחל על עונש כליה, אך לא רצה שנהיה מונהגים ישירות על ידו ית', ומשה התפלל "ונפלינו אני

הילקוט שמעוני (בפרשת אמור) אומר שהמקיים מצות סוכה כהלכתה, יזכה לעתיד לבא לשבת בסוכה של לוויתן.

הגמרא (ב"ב עה.) אומרת, שלעתיד לבא יעשה הקב"ה סוכה לצדיקים מלויתן. הגר"א מבאר, ש'עורו של לוויתן', זה 'אורו' באל"ף. דבריו הם כמעט פשוטה של גמרא שם, שלומדת זאת מהפסוק 'והלכו גוים לאורך' (ישעיה ס). המהרש"א שם מפרש, שאותיות א' וע' מתחלפות. אבל לדברי הגר"א הכוונה שהעור צריך להפוך לאור. עור זו חומריות החוצצת, ואילו אור, מבטא שגם לגוף לא תהיה נטיה לחומריות, אלא הוא יתאחד עם הנשמה המתאווה ליצורה אל העליונים. עור הלוייתן שנגנו לצדיקים לעתיד לבא, זה אור באל"ף שחומריותו אינה חוצצת.

בגמרא שם מבואר עוד, שעתידי הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לוויתן. הרשב"א מבאר באריכות ש'לוייתן' זה מלשון חיבור, בן לוויה. לוויתן הוא משל לחיבור הגוף והנשמה. כשהחומר אינו בתיקונו, הוא מושך לתאוות הגוף. לעתיד לבא יחיו בגוף מזוכך שכבר תוקן (כמבואר ברמב"ן בשער הגמול). הגוף והנשמה יהיו מאוחדים ברצון לעשות רצון ה'. וזה מ"ש שלעת"ל צדיקים יושבים ואוכלים ושותים ונהנים מזיו השכינה.

המג"א (או"ח סימן ו) מביא בשם האר"י, שהמקיים את האדם זה מאמר פי ה' הנמצא בתוך הלחם.

אכילת בשר הלוייתן תהיה אכילת "מוצא פי ה'". גם העור יהיה אור באל"ף, מזוכך, שהרוחניות מאירה בו ומתגלה בו כבוד שמים.

נמצא שהסוכה היא בחינת עורו של לוויתן - כפי שאנו מזכירים בתפלה כשנפרדים מהסוכה. הגר"א מציין שיש ב' מצוות שאדם מקיים בכל גופו, סוכה ויישוב ארץ ישראל. (יש להוסיף גם טבילה). אבל מצוות סוכה יתירה ממצות ישיבת ארץ ישראל, דבסוכה גם האכילה והשתיה מצוה, דזו אכילה בבחינת עורו של לוויתן.

לפי זה מובן מה שהקפידה התורה שהסכך יהיה רק מעץ החיים. בפרי יכול להיות רע - אם אין כוונת האוכל לעלות לקדושה, אלא לתאוות חומריות. לכן הפרי מקבל טומאה. העץ הוא המקור - אין בו מקום לקלקול, ולכן אינו מקב"ט. לכן הקפידה התורה בסוכה - שכולה כתנות אור - שצריכה להיות מעץ בדווקא.

בד' מינים, יש לולב ואגודתו, שהם עץ החיים, ויש אתרוג, בחינת עץ הדעת, שזה פרי. ותקונו, להחזירו ולחברו ללולב - לעץ החיים - ואז לגלות שטעם עזו ופריו שוה - שאין חילוק בין התולדה החומרית, למוצא פי ה' המחייהו.

השפת אמת חילק שבמצות ד' מינים יש פעולה של 'ולקחתם לכם', ביד, שזה כלי המעשה. ובסוכה, מקיימים מצותה גם בשינה בלי שום מעשה. כי ד' מינים הם בחינת מלחמה, ואילו סוכה היא בחינת מנוחה וא"צ מעשה. מה כוונתו?

יש 'צדיק' ויש 'ישר'. השם משמואל כתב, "אור זרוע ל'צדיק' ול'ישרי לב' שמחה" (תהלים צז, יא), "לדוד ה' אורי" (תהלים כז, א), זה ר"ה, וזהו "אור זרוע לצדיק". וסוכות הוא זמן שמחתנו, כנגד "ול'ישרי לב' שמחה". בר"ה עבודתנו בבחינת "צדיק", ביו"כ זוכים למעלת "ישרי לב", ולכן שמחים בחג הסוכות כי "לישרי לב שמחה". והוסיף, 'ובכן צדיקים יראו וישמחו', זה ר"ה, 'וישרים יעלוזו', זה יו"כ, 'וחסידים ברינה יגילו', זה סוכות.

הרב צדוק הכהן מלובלין (בספרו קומץ המנחה) השפת אמת והשם משמואל מבארים, ש'צדיק', נתון במלחמת היצר, אלא שמישיב מלחמה השערה וכופה את יצרו. 'ישר', כבר ניצח את יצרו, והפך את הרע שבתוכו לטוב. הזוה"ק (ריש בראשית) אומר, יש היכל של 'צדיקים', למעלה ממנו היכל של 'בעלי תשובה' ולמעלה

ר"א שארץ ישראל נפלה גם היא לחלק ה', וע' ארצות נפלו לע' שרים העליונים. בחו"ל ההנהגה מושפעת דרך שרים עליונים, וא"א לשחוט שם יצרא דע"ז, אך יהושע שנכנס לא"י יכל לשחוט ונתבע שלא עשה כן.

לכך מובן שבספר יהושע ה' נקרא "אדון כל הארץ" (יהושע ג, יא).

ר' אייזיק חבר (באור תורה אות י) כתב, שקול השופר שאנו משמיעים בר"ה, זה שופר של מתן תורה, כמוזכר בפסוקי שופרות במוסף דר"ה. כי אין ישראל נזכרים לטובה לפני ה', אלא ע"י התורה. כאן זו תורה שבכתב. וזכרונות זה כנגד חידושי תורה שבע"פ שעי"ז ישראל נזכרים לטובה לפני ה'.

למה יו"כ הוא עת רצון?

הב"ח (הל' שבת סי' רפ"ד) כ' שבשבת במנחה אומרים 'ואני תפילתי וכו' עת רצון'. ולמה זו עת רצון, כי בו נתנה תורה. לפי"ז יו"כ הוא עת רצון כי בו נתנו לוחות שניות.

בלוחות הראשונות, התורה שבע"פ נלמדה מתוך התורה שבכתב. בלוחות השניות נתחדש עמל התורה שבע"פ. לכן יו"כ זה עת רצון ומחילה כי בו נתנו לוחות שניות, ועיקר זכיית ישראל בדין, מכח שקבלו תושבע"פ.

"אשרי העם יודעי תרועה", שע"י השופר עומד ה' מכסא דין, ויושב על כסא רחמים (מדרש רבה, ויקרא פרשה כט). וקשה, כי כסא עניינו 'מלכות', ולא ויתור ורחמים, כי 'מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול' (כתובות יז), ואיך שייך לומר 'כסא של רחמים'?

וכן בחגיגה (יד) איתא, שיש שני כסאות, דין ורחמים. והמהרש"א (שם) מבאר, דין לאומות העולם, ורחמים לישראל. ושוב קשה, איך שייך לומר 'כסא ל"רחמים"?

וי"ל, ודאי ש"מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כט, ד), אך כשבנו יחידו של המלך חוטא ונפסק דינו למיתה, המלך נותן לו חנינה, ואין זה ויתור, אלא כאן מתגדל כח מלכותו, שמלכותו אינה כפופה לחוקים שהוא עצמו חקק!!!

נמצא שכסא של רחמים, עניינו נס, כי הכל לפנינו משורת הדין, שהרי ע"פ הטבע אין לנו זכות קיום. עפי"ז נזכה להבין את לשון הטור (סי' תקפ"א) שישאל רוחצים ומסתפרים לפני ר"ה, כי בטוחים שיעשה לנו נס. וקשה, לאיזה נס מחכים? וכעת מובן, נס זו חריגה מהסדר הטבעי, וזו ההנהגה איתנו, לפנינו משורת הדין.

'דין' זו הנהגת משפט, דומה לניהוג בדרך הטבע, זה המתאים לאוה"ע. 'רחמים', לפנינו משורת הדין, חריגה מן הטבע, זה רק לכלל ישראל.

אנו בנים לה' מכח התורה. הגר"א מבאר (במשלי) שתפקידו של 'עבד' זה תפילה ומצוות, ותפקידו של בן, ללמוד תורה. וכ"כ רש"י (דברים ו, ז) עה"פ 'ושננתם לבניך', שהתלמידים קרויים 'בנים', שנא' 'בנים אתם לה"א' (דברים יד, א), נמצא שאנו 'בניו' כי אנו לומדים תורה. רוח החיים מוסיף, שלכן אנו מתפללים "השיבנו 'אבינו' לתורתך וקרבנו 'מלכנו' לעבודתך".

ועוד כ' הגר"א, תורה זו עבודת הנשמה. מצוות הן עבודת הגוף. **הגר"א** ב"הל אור' כ', "ברא כרעא דאבוה" דנשמת ישראל וה', כביכול, חד - נאצלת ממנו ובבחינה זו אנו בנים. אך בבחינת הגוף אנו עבדים. עבד אינו כרעא דאדונו.

'כתבם על לוח לבך' (משלי ג, ג, משלי ז, ג), 'עם תורתי בלבם' (ישעיהו נא, ז), זהו מקום כתיבת תורה שבעל פה. כשאין חציצת

ועמך מכל העם אשר על פני האדמה" (שמות לג, טז), רק ביו"כ נענה ואז אמר ה' "פני ילכו" (שמות לג, יד), אני עצמי אנהיגכם, ובפועל חזרו ענני הכבוד בט"ו בתשרי, נמצא שזהו ענין הסוכה - חזרה להנהגה של "אין מזל לישראל", וחזרה למצב שלפני חטא ע"ז.

'סוכה תהיה לצל', צילתה צריכה להיות מרובה מחמתה. היא צל מהשמש. הנהגת הטבע נקראת הנהגת כוכבים ומזלות.

ה' הפיל גורלות, ע' אומות נפלו לחלקם של ע' שרים העליונים, וישראל נפלו לחלקו של ה', וכמ"ש 'עקב חבל נחלתו'.

דרך ע' שרים העליונים ה' משפיע בדרך הטבע ובסדר קבוע את השפע שלהם. כלל ישראל אינם כפופים לסדר הנהגה זה, כי מונהגים ישירות מיד ה'. הרמב"ם בריש הלכות ע"ז כ' ששורש הטעות של עובדי ע"ז, שייחסו כוחות לשרים העליונים ולמזלות.

אצל כלל ישראל יש את הכי טוב ואת הכי רע. וכדברי חז"ל (מגילה טז). כשעולים עולים עד לכוכבים וכשירידים יורדים יותר נמוך מכל אומה ולשון, למטה מן העפר.

מצד הטבע אין קיום לכלל ישראל, כי 'אברהם אינו מוליד'. לכן א"ל ה' 'צא מאצטגנינות שלך' כי קיום בניך הוא למעלה מן הטבע.

סוכה זו הנהגה חוץ לטבע, דיושבים בצילא דמהימנותא ואנו מופקעים מהנהגת השמש.

ידועים דברי העונג יו"ט (בהקדמתו) והחשק שלמה (בהקדמתו) לשו"ת בנין שלמה בשם אחיו הר"ר בצלאל, ענין הסוכה הוא בחינת משכן (וכ"כ הגר"א בשיר השירים א, ו), והוא צל, "בצילו חמדתי וישבתי" (שיר השירים ב, ג), זה צל מהשמש.

שמש היא המרכז של מערכת הכוכבים והמזלות, שעניינם הנהגה בדרך הטבע, וכלל ישראל למעלה מזה, עליהם יש צל מהמשכן וצל סוכה, ושם אנו מחוץ לגדרי הטבע.

אמרו כלל ישראל, כשהמקדש היה קיים, היו בו י' ניסים מידי יום (אבות ה, ה) ואז היינו למעלה מן הטבע, אך בגלות אנו נתונים בהנהגה של העלם, "אל תראוני", כעת בגלות "שאני שחרחרת", כי לפעמים "שזפתני השמש", וה' נותן אותנו תחת הנהגה של העלם, הנראה כסדרי הטבע. כך מבאר הגר"א.

במקדש היו תמיד י' ניסים. וקשה, דאם זו הנהגה תמידית, זה לא נקרא נס? י"ל, מכיון שכל ההנהגה במקדש היא למעלה מן הטבע, כל הזמן יש שם ניסים.

אחר חטא העגל, חזר ה' להשפיע על ישראל דרך מזלות. מבאר הגר"א שכל מ' ימי הרחמים התפלל משה שישאל לא יהיו נתונים תחת הנהגת מלאך, אלא יושפעו ישירות מיד ה' ויפלו שוב לחלקו. נמצא שעיקר ה'סלחתי כדברך' היה על זרה להנהגה של 'כי חלק ה' עמו', וזה בא לידי ביטוי בסוכות שאז התחילו בבניית המשכן.

עה"פ "ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון" (נחמיה ח, יז), נכתב 'ישוע' חסר ה"א. הגמרא (ערכין לב:) שואלת וכי דוד ושלמה לא עשו סוכות? ומתרצת שהכוונה ששחטו יצה"ר דעבודה זרה, ובזה הגנו על דורם כסוכה. ויהושע נתבע שהוא לא עשה כן, ולכן נכתב חסר ה"א.

בעת יובנו דברי הגמרא, שעזרא וסיעתו עקרו לגמרי חטא ע"ז, ולכן זה נאמר בלשון "ויעשו סוכות", שהגנו על דורם כסוכה. על משה לא היתה תביעה למה לא עשה כן, כי לא היתה לו זכותא דא"י, כמבאר שם, ויובן, כי הרמב"ן (פרשת אחרי) כ' בשם פרקי

באמת יש לו שני פנים. ברגלים, שמיני עצרת הוא רגל אחרון כסוכות. אבל בירח האיתנים, כל סוכות הוא הכנה לשמיני עצרת, 'בא נשמח אני ואתה'.

רעק"א (בגליון השו"ע סי' תרס"ח) מציין לעיין ברד"ק בס' הושע פרק ב'. שם כ' 'והשבתי כל משושה חגה חודשה ושבתי וכל מועדה'.

מפ' הרד"ק בשם הרס"ג - 'חגה', שבועות פסח וסוכות. 'מועדה', ר"ה, יו"כ ושמיני עצרת.

'חגה' נקרא ע"ש קרבן חגיגה. בזה שמיני עצרת הוא 'זנבו' של חג הסוכות.

אבל ב'מועדה', ר"ה, יו"כ ושמיני עצרת, כאן סוכות הוא רק הכנה לשמיני עצרת. בשלושתם קרבן מוסף הוא פר אחד ואיל אחד. כאן, זו בחינה של שלימות השמחה, כי כלל אוה"ע, ונשארו רק ישראל.

בספר בינה לעתים כתב בדרך רמז, על הפסוק (יואל ב טו) 'תקעו שופר', זה ר"ה. 'קדשו צום', זה יו"כ. 'קראו עצרה', זה שמיני עצרת.

כלל ישראל צריך לתקן את חטא אדה"ר. לשם כך צריך לבנות את כלל ישראל בתורה. זה נעשה ע"י ג' הרגלים. כ' השיח יצחק (נדפס בסדור הגר"א) 'אתה בחרתנו מכל העמים', ע"י יצי"מ בפסח. 'אהבת אותנו', ע"י מתן תורה בשבועות. 'ורצית בנו', בחג הסוכות.

אפשר להמשיך ע"פ דרכו: 'ורוממתנו מכל הלשונות', בפסח. 'וקדשתנו במצותיך', בשבועות. 'וקרבנתנו מלכנו לעבודתך', בסוכות. הרגלים הם בנינו של כלל ישראל.

האריז"ל כ' שסדר העבודה בירח האיתנים בא לתקן את חטא אדה"ר.

הטור (בהלכות ראש חודש סימן תיז), מביא בשם אהיו, שפסח כנגד אברהם שאמר 'לוישי ועשי עוגות' (בראשית יח, ו), שבועות כנגד יצחק, שבמתן תורה ה' תקע בשופר של אילו של יצחק (ילקוט שמעוני, בראשית סימן קא), וסוכות כנגד יעקב שנאמר בו 'ולמקנהו עשה סכות' (בראשית לג, יז).

כ' הזוה"ק (נדפס במחזורים לאמרו לפני התקיעות), שמעשה נטילת הברכות של יעקב מעשיו, היה בר"ה, ויצחק שהוא מידת הדין, אמר לעשיו, שהוא המקטרג 'ועשה לי מטעמים' (בראשית כז, ד), ויעקב בא בקול שופר, בצלותא ובעותא (וכדברי הרב מבריסק ששופר הוא ממיני התפילה, וכ"כ רש"י (ר"ה כז. ד"ה כמה) שהשופר לתפילה הוא), וזוכה יעקב בברכות ומוציא מידי עשיו. עשיו צועק, וע"י שעיר לעזאזל של יו"כ, עשיו מתפייס. ורק כשיעקב בא לסוכות, ניצל לגמרי מקטרוגו של עשיו, אחרי המלחמה.

הטור עוסק במערכת הרגלים. אבל בסדר של ירח האיתנים, הפסוק של סוכות הוא 'ועקב נסע סכתה' (בראשית לג יז).

בנין כלל ישראל ברגלים, ע"י התורה. הרש"ר הירש מבאר, שסוכות נקרא זמן שמחתנו, כי זו שמחה על קיום התורה. הגר"א מבאר בס' יונה, שענין הסוכה הוא "עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי", ולכן הסוכה נעשית מפסולת גורן ויקב.

הרמב"ן בפר' יתרו מבאר, שמטרת הקמת המשכן הוא התמדת מעמד הר סיני. במשכן ה' מדבר עם משה מבין שני הכרובים.

זו הסוכה עראי. לענייני עוה"ז היא עראי, ואילו לתורה היא קבע.

החומר, ראוייה כל התורה להיכתב על לוח הלב. וזה היה המצב בהר סיני, הכל היה כתוב, כי 'ישראל ואורייתא חד הוא' (זוהר ויקרא דף צו:). כשחטאו בעגל, נפגמה מדרגת 'עם תורתי בלבם', ולכן פרחו האותיות גם מהלוחות. כל עבודתנו כעת היא להחזיר את תושבע"פ להיות כתובה על לוח הלב.

לפי"ז, ביו"כ כשה' מתרצה, יש כאן חזרה לחילוק בין ישראל לאוה"ע, שישאל זוכים להנהגת רחמים. וזה מכח לוחות שניות שניתנו בו והפיכת כלל ישראל לקלף של תושבע"פ. ולכן ראויים לדרגת בנים, וה' עובר לכסא של רחמים.

בהר סיני נקראנו ישרים. בסוכות, זו דרגת חסידים, שעושה לפנינו משורת הדין.

עבד, מצווה ועושה. בן, עושה גם לפנינו משורת הדין. בן עושה 'רצון אביו' (ב"ב י). ולא רק את ציווי אביו.

[מצד אחד, חרשו נותן לו דמי כולו. סימא את עינו נותן לו רק דמי עינו. מצד שני, סומא חשוב כמת. וחרש לא.

י"ל, חבלות, נישומים בעבד כנעני, כמה היה שוה קודם. עבד, כל מהותו ששומע ציוויים ומציית, ממילא חרש אינו שוה כלום. אך בן חורין שעובד בדרגת בן, אצלו האזון אינה האבר העיקרי. הוא זקוק יותר לראיה והתבוננות.]

השפ"א אומר, שבשמע"צ אין צורך בהגנה מהשמש. רק בסוכות, ישבנו בצילא דמהימנותא, מוגנים מהשמש כדי להניצל מהסכנה. משמע שהסכנה קיימת. האומות קיימים אך הם משועבדים לנו.

בילקוט שמעוני (ס"פ פינחס) מבואר, שז' ימי החג, הם כמלך העושה סעודות ל'עבדיו', ואילו בשמיני עצרת, עושה משתה ל'בנו' אהובו. אחרי הכל, שמיני עצרת ביחס לסוכות, זה כמו בן ביחס לעבד.

על שמיני עצרת נאמר "נגילה ונשמחה בך" (שיר השירים א, ד), ודרשו חז"ל (ילקוט שמעוני, במדבר, רמז תשפ"ב) 'בך-בתורתך'. בזה"ק (פרשת פינחס) מבואר, שיש לשמיני עצרת שייכות לשמחה בתורה (גם לפני שקבעו שבכל שנה יסיימו את התורה ביום זה). כי עבודת העבד, מצוות ותפילה, ועבודת הבן, תורה.

בזוה"ק (פרשת צו) מבואר, שכל מה שמבקשים בשמיני עצרת, נענים, כי בו יושב ה' אתנו, כמו אב עם בנו יחידו אהובו.

מה שנסתבב ששמחת התורה היא בשמיני עצרת, זה ממש מכוון ומתאים ליום זה.

החת"ם מוכיח מהפסוקים בפר' אמור, שיש בחג הסוכות ב' פנים: אחרון לג' הרגלים, ואחרון לירח האיתנים.

יש נידון בראשונים אם שמיני עצרת נידון כיום בפני עצמו או כיו"ט אחרון של חג ורק לענין פז"ר קש"ב נחשב כיום בפ"ע.

לבן הרמב"ם והרמב"ן נחלקו אם עוברים ב'בל תאחר' גם לפני שמיני עצרת.

הראשונים דנו אם מי שהיה חגיגה בחג הסוכות ונתרפא, חייב לעלות בשמיני עצרת.

ובן יש נידון אם אומרים 'חג העצרת' או 'עצרת החג'.

הגמרא (ע"ז ג.) מסופר שלעת"ל ה' יתן לגוים מצות סוכה, ויקדיר עליהם חמה כבתקופת תמוז והם יבעטו בסוכה ויצאו ממנה. המהר"ל מבאר שחמה זה מרכז מערכת המזלות, וסוכה זה למעלה מן הטבע, והגוים אינם יכולים לסבות הנהגה כזו ולכן בועטים בסוכה.

גם בעניי הכבוד, הערב רב לא ישבו בם, והם החטיאו את ישראל בעגל, וכאמור זה מקביל.

הגמ' שם מסיימת, שאין שחוק לפני ה' אלא באותה השעה בלבד, שנא' 'יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו'. לפי זה השחוק בא מיד אחר החג, והוא שמיני עצרת. אז מתבררת הבחינה של 'ונפלינו אני ועמך'. וזהו עומק דברי הגר"א ש'ותשחק ליום אחרון' זה שמיני עצרת.

שמחה עניינה התפשטות וחריגה מעבר לגבול. [טפח שוחק - מוסיף אחד מארבעים ושמונה. טפח עצב - פוחת אחד מארבעים ושמונה] ה' קילל את אדה"ר 'בעצבון תאכלנה'. לפני כן היה מצב של 'כשמחך יצריך בג'ע מקדם'.

מכיון שחג הסוכות זו שמחה על מחילת חטא העגל, עיצומו ומהותו הוא זמן שמחתנו. מכיון שאנו מחברים את עץ הדעת לעץ החיים, בטלה המציאות של 'בעצבון תאכלנה'. המהר"ל מאריך ששמחה נובעת מתוך השלימות והדבקות האמיתית של העלול בעילה. על האדם לחרוג מגבול החומר שגורם למעצור בפני ההתחברות לה'.

שמחת החג, שבעה ימים. מה עם שמיני עצרת? 'שבע' זה בתוך הטבע (ע"פ מהר"ל). זו בחינת הנהגה עם עבדים. השמיני הוא מחוץ לגדר הטבע. זו חריגה מהשביעי. זה טפח שוחק. זה חג שכולו שוחק.

סוכות הוא כנגד הקמת המשכן. שמיני עצרת הוא כנגד הכניזה לארץ ישראל, שם מאבדים את המחנות. ומבאר החת"ס שזו עליה בדרגה, כי כל א"י היא מקום השראת השכינה. א"י היא בחינת משכן שוחק, שפרץ גבולו והתפשט לכל הארץ.

ביום השמיני עצרת תהיה לכם', כתב בתרגום יונתן בן עוזיאל, 'בחדוותא תהון כנישין ממטולכון לבתיכון'. מה כוונתו? כמו שיוצאים מהמשכן וקדושתו מתפשטת לכל א"י, כך קדושת ומעלת הסוכה מתפשטת לבית. לכן רק אז יש את שלימות השמחה.

הרמב"ם כ' שבשמחת בית השואבה היתה השמחה היתירה של חג הסוכות. (רש"י פליג)

תוס' נוקט שלדעת רש"י למרות שנשים פטורות ממ"ע דאורייתא שהזמ"ג, מ"מ הן חייבות במ"ע דרבנן שהזמ"ג (עי' היטב ברש"י ותוס' ברכות כ.).

בסוכה (לח) מבואר שאשה אינה יכולה להוציא את בעלה בהלל של המועדים. שואל תוס', הרי לרש"י היא חייבת בו, ומדוע לא תוכל להוציא את בעלה!

מתרין הרב מבריסק (בקונטרס על קדוש החודש וחנוכה ומגילה), שבזמן נטילת לולב, חיוב הלל הוא מדאורייתא (ומפ' כן בדעת הרמב"ן בשרש הראשון), וכמ"ש בפסחים קיז. אפשר ישראל נטלו לולביהן ושחטו פסחיהן ולא אמרו שירה, ובזה אינה יכולה להוציא אנשים.

הגר"א בס' נחום מבאר, שאנחנו נקראים 'יעקב', במצוות, ו'ישראל' בתורה. לכן ישראל נקראים ישירים.

הגמרא (פסחים פח) אומרת, לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה, אלא כיעקב שקראו בית.

הגר"א בריש ס' ישעיה מבאר, שאברהם קידש את המקום בקדושת הר הבית. יצחק קדשו בקדושת עזרה. ויעקב קדשו בקדושת קדש הקדשים, ששם מקום הארון שבו הלוחות והכרובים, שזה סמל הדביקות בה', שאין דביקות בה' אלא ע"י התורה, והעוסק בתורה אינו צריך לשום ענין דביקות אחר כלל.

הגמרא בבבא בתרא (נח). אומרת, ששופריה דיעקב מעין שופריה דאדה"ר.

ואכן, מתי פסקה הזוהמא מכלל ישראל? עיין שבת קמו. שלפי דעה א' במתן תורה, ולפי דעה ב' כשבא יעקב שמטתו שלימה.

באופן פרטי, יעקב תיקן את חטא אדה"ר. ובכלל, זרעו יתקן חטא זה.

הבית יוסף מביא בשם הריקאנטי שחלם שמפריד אות ה' אחרונה משם הוי"ה. למחרת ראה מי שמפריד את האתרוג מאגודת הלולב בשעת נטילתו.

שם הוי"ה הוא כנגד ההנהגה מעל לגדרי הטבע. שם אלקים הוא כנגד הנהגה בסדרי הטבע. 'הטבע' בגימ' אלקים.

כשאדה"ר חטא, עזב את הנהגת עץ התורה ובחר בהנהגת ההסתר וגרם שנפגם הגילוי של הנהגת שם הוי"ה. הוא הפריד את ה"ה"א האחרונה שהיא כנגד מלכות = גילוי כבוד מלכותו בעולם.

החשק שלמה (בהשמטה, סוף סוכה) אומר בשם האר"י בפרי עץ חיים (שער חג הסוכות פרק ד) ש"סוכה" בגימט' תשעים ואחד, כשם הוי"ה ושם אדנות יחד.

ומוסיף שבדק בכל התנ"ך ולא מצא שכתוב 'סוכה' מלא חוץ מהפסוק 'יהי בשלם סוכה ומעונתו בציון'. אז יהיה התיקון השלם, וע"ז אמר האר"י את הגימ' הנ"ל.

הגמרא (ברכות ז) אומרת שלא היה מי שקרא לה' אדון עד שבא אברהם וקראו אדון. מבאר החת"ס (חו"מ תשו' קצ"ב) הוי"ה זה חוץ מגדרי הטבע. אדנות זה גילוי מלכותו בתחתונים.

באתרוג, ע"י חיבור ה"ה האחרונה משלימים שם הוי"ה. אבל בסוכה משלימים את החיבור השלם עם גילוי מלכותו בתחתונים.

בזה מובן למה ד' מינים הם כלי מלחמה. כשאנו יוצאים למלחמה, "בשם ה"א נזכיר". כשמחברים את האתרוג ללולב, זו המלחמה. המנוחה באה בסוכה.

בעל נתיבות המשפט מביא בשם המקובלים הקדמונים, שהשורשים של ד' המינים גדלים בצורת אותיות הוי"ה.

הגר"א מפרש על הפסוק במשלי 'עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון'. 'עוז', זה ר"ה ויו"כ, בבחינת 'עוז מלך משפט אהב'. 'והדר', זה סוכות שבו נוטלים פרי עץ הדר. 'ותשחק ליום אחרון', זה שמיני עצרת.

כאמור, כשם שהרגלים משלימים את בנין כלל ישראל, כך ירח האיתנים זו מערכת הבנין של לעת"ל. ר"ה, כנגד יום הדין הגדול והנורא. יו"כ, וזרקתי עליכם מים טהורים. ובסוכות הגוים יעבדונו. בשמיני עצרת האומות יכלו ורק אנחנו נשאר.

לפיי"ו כשאדם אומר אני רוצה לחטוא, זה לא אני, אלא הרע המעורב בתוכי. כעת יובנו דברי הלל, אם 'אני' כאן, אני שהוא בחינת אדה"ר שקודם החטא, הכל כאן. אם כל מעשיו הם כדי להרבות כבוד שמים בתחתונים, אז הכל כאן.

המהרש"ל מביא, שמעתי ש'הלל' בגימ' ס"ה, כשם אדנות.

לכך לא נתנו לכולם לרקוד בשמחת בית השואבה, אלא רק לת"ח, כי לא לכל אחד מותר לשתף את הגוף בשמחה.

אבל בשמיני עצרת, כולם רוקדים, כי פה כל כלל ישראל הגיעו לבחינת בנים.

הזכרנו שהזוהר בפר' צו אומר שכל מה שישאל בשמיני עצרת, נענה. זה כמהרש"א (בר"ה יא) שיכול לזכות למעלה מטבעו ומזלו. כך בשמיני עצרת שזה יום שוחק, ובו כל הגבולות נפרצים, יכול אדם לבקש לא כטבעו ומזלו, ולהיענות, כי זה יום שוחק.

מה יעשו בסוכה של לויתן? אומר הגר"א, יתענגו בחידושי תורה שיתחדשו להם.

ונסיים בדברי רש"י על (שיר השירים א ב) "ישקני מנשיקות פיהו", זה השיר אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה וכו' על שם שנתן להם תורתו ודיבר עמהם פנים אל פנים, ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע, ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות פיהו.

יש לתמוה על דברי הגמ', הרי הלל של שחיטת הפסח נאמר בערב פסח ואינו נקרא 'הלל של מועדים'? מתרץ הרב מבריסק, שזה הלל של שירה, כי זה זמן הנס.

ויש לעיין, איך יבאר את הלל של נטילת לולב? י"ל ע"פ המדרש שפתחנו בו, שלפני ר"ה ויו"כ אנו כמתים, ובסוכות עלינו לקחת ד' מינים ולהלל להודות ולקלס. כתוב כאן שיש הלל של שירה שנצלנו ממוות לחיים. (וכמ"ש במגילה יד - ממות לחיים לא כ"ש). בחיבור האתרוג ללולב, נגמר הנס של תיקון חטא אדה"ר, ולכן כאן אפשר לומר הלל של שירה.

עונותיכם חקוקים על עצמותיכם. האר"י אומר שבזמן החטא הנשמה מסתלקת ורק הגוף מתלכלך. בד' המינים מתקיים 'כל עצמותי תאמרנה' (כדברי חז"ל שלולב כנגד השדרה. הדס כנגד העינים. ערבה כנגד השפתים. ואתרוג כנגד הלב).

בירח האיתנים אנו תוקעים בשופר ומוציאים את עצמנו בחזרה בלי רע. המהרש"א (ר"ה יא). אומר שבזמן התקיעות יש לאדם חרות מיצר הרע.

בשתוקע, הנשמה תוקעת. רבים שאלו, הרי איננו מחוברים לתפלות ר"ה ויו"כ בם אנו מבקשים על מלכות ה'. י"ל, יצה"ר אינו מחובר לזה, אבל ה'אני' האמיתי מחובר לזה היטב.

המיוחד בשמחת בית השואבה, היתה שמחה של ריקוד. מבאר השם משמואל, שבזה יוצא מכבלי הגוף ומתרומם. זה קיום של 'כל עצמותי תאמרנה' כמו בד' מינים.

כשאדה"ר חטא, ה' שאל אותו 'איכה'. כוונתו, איפה אתה כמו שהיית מקודם רק טוב בלי רע המעורב בתוכך.

